

Kavram Haritası Yöntemi

- **Kavram Nedir?**
- "Kavram dünyadaki nesnelere, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dildeki anlatım buluşu ve dünyadaki nesnelere ortak niteliklerine dayanan, **dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır.**" (Aksan, 1995: 475).

Kavram Haritası Nedir?

- Kavram haritaları sadece anlamı bilinmeyen veya soyut kelime ve kavramların anlaşılmasında değil okuma parçalarının anlaşılmasında da en önemli yöntem ve tekniklerdendir.
- **Kavramların; kendine özgü özelliklerinin veya diğer kavramlarla ilişkilerinin şekil ya da sözcüklerle önemli ilke ve önermelere dayalı bir biçimde grafiksel olarak gösterilmesine “*kavram haritalanması*” denir.**
- “Kavram haritaları bilgiyi görsel olarak organize eden yapılardır.” (Karapür, 2002:18).

- ❑ Kavram haritaları, **bir konunun ya da olayın ana hatlarıyla topluca gösterilmesini** sağlar.
- ❑ Kavramların birbirleriyle olan **ilişkisini neden-sonuç bazında tanımladığı için anlamlı öğrenme** de gerçekleşir.

“Öğrenciler tarafından hazırlandığı zaman, kavram haritaları öğrencileri bir ders konusunda geçen kavramları bulmaya ve onları ilişkilendirmeye zorlamaktadır. Böylece öğrenciler kendi kendilerine ders konularının anlamlı bir biçimde öğrenilmesini gerçekleştirmektedirler.” (Barut, 2006: 21).

“Kavram haritaları, fikirler arası ilişkilere işaret eden bağlantı kelimeleri ile zekâyı temsil eden bir tekniktir.” (Kabaca, 2002: 18).

“Kavram öğrenimi, dil gelişimine ve bilişsel gelişime paralel olarak ilerleyen ve hayat boyu devam eden bir süreçtir.” (Gerçekciođlu, 2006: 8).

Kavram haritaları da dinamik bir yapıya sahiptir. Tecrübe ve bilgisi artan bir öğrenci çizdiği kavram haritalarına yeni kavramlar ekleyebilir. Öğrencilerdeki mevcut kavramlar, yeni fikir ve kavramlarla bütünleşerek öğrencilerin yeni bilgileri edinmelerine katkı sağlar. Sahip olduğu önceki kavramlara yenisini ekleyen öğrenci, artık bilgiyi nasıl yapılandıracağını da öğrenir. Bilgiyi yapılandırmak için, yeni kavram haritası tasarlayan çocuğun kelime dağarcığı da gelişir.

Kavram haritalarını oluşturmak için dört temel bileşene ihtiyaç vardır: Bunlar; kavramlar, hiyerarşik yapı, ilişkiler ve çapraz bağlantılardır.

- **Kavramlar:** Kavram dünyadaki nesnelere, biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dildeki anlatım buluşu ve dünyadaki nesnelere ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır." (Aksan, 1995: 475).

İlişkiler: Kavramlar arası **ilişkileri gösteren kelimeler**dir. Bu kelimelere **önerme** adı da verilir. Önermeler bağlantıların üzerine yazılırlar. Yani önermeler kavram ve ilişkilerin cümleyle ifade edilmiş halidir; yeni anlamlar oluştururlar.

- **Hiyerarsik Yapı:** Kavramların, belli bir yapı içinde **belli bir sıraya göre dizilmesi işi**dir. Hiyerarşik düzen sayesinde öğrenciler kavramlar hakkında daha çok bilgi sahibi olurlar. Çünkü kavramları belli bir düzen içerisinde topluca görmektedirler.

Çapraz Bağlantılar: Hiyerarşik düzendeki kutucukları birbirine bağlayan önermelerdir. “Bağlantılar tek yönlü, çift yönlü ve yönsüz olabilirler.” (Kabaca, 2002:

Kavramlar, farklı bağlantılarla birbirlerine bağlanıp belli bir düzen oluştururlar. Bu düzen de kavramların birbiriyle olan ilişkisini gösterir.

KAVRAM HARİTASININ İŞLEVLERİ

- 1. Görselleştirme
- 2. İlişkilendirme
- 3. Somutlaştırma
- 4. Sınıflandırma
- 5. Anlamlandırma (En temel işlevi)
- 6. Bilgiyi Organize Etme

“Kavram haritaları çizim şekillerine göre üçe ayrılmıştır: Tamamlanmış ve ilişkilendirilmiş kavram haritaları, tamamlanmış ancak ilişkilendirilmemiş kavram haritaları, tamamlanmamış ve ilişkilendirilmemiş kavram haritaları” (Altın, 2002: 78).

Ayrıca; **örümcek, zincir ve hiyerarşik** olmak üzere 3 çeşit kavram haritası vardır. Bunların haricinde **karma** kavram haritaları da görülmektedir.

Yaygın olarak kullanılan kavram haritası türleri

- **Örümcek harita:** Temel bir kavramı belirlemek için kullanılmaktadır. Merkezdeki temel kavram nedir? Bununla ilgili özellikler nedir gibi sorulara yanıt arar.
- **Balık kılıcı haritası:** Karmaşık bir olayın nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak için kullanılır. Kılıcın üst tarafında olaylar, alt tarafında da olayların nedenleri gösterilir. Bu şekilde, olayların nedenleri ve sonuçlarının arasındaki ilişkiler daha anlamlı hale getirilmiş olur.
- **Sınıflama haritası:** Öğrenilen bilgileri sistematik olarak sınıflamayı amaçlar. Sınıflama genelden özele doğru bir dağılım gösterir.
- **Olaylar zinciri dizinleri:** Herhangi bir kavramın aşamalarını, bir işlemin basamaklarını, olayların sıra ve sonuçlarını açıklamak için kullanılır

Kavram Haritasının Ögeleri ve Çizimi

- Kavram haritaları oluşturulurken dikkat edilmesi gereken önemli hususlar ve takip edilmesi gereken bir sıra vardır:
- • Öncelikle öğrencinin seviyesine uygun bir konu, metin seçilmeli;
- Konu, öğrencinin önceki bilgilerinin bir devamı niteliğinde olmalı
- • Haritalanacak metin iyice okunmalı; metnin en önemli düşüncesi, en genel kavramı veya teması ana kavram olarak seçilmeli
- • Daha sonra bu en önemli kavramla ilgili anahtar kavramlar seçilmeli
- • Seçilen bu ana kavram ve anahtar kavramlar listelenmeli
- • Her kavram haritada yalnızca bir kez yer almalı,

Kavram Haritasının Ögeleri ve Çizimi

- Kavramlarla ilgili açıklama ve ilkeler listede yer almamalı
- • Ana kavramla ilgili diğer kavramlar belli bir düzende sayfaya yerleştirilmeli
- • Aynı önem seviyesindeki kavramlar aynı hiyerarşik düzeyde bulunmalı, aynı düzeyde bulunan kavramlar aynı renk ya da şekilde olmalı
- • Kavramlar birbirlerinden kolay ayırt edilebilsin diye ya kutu ya da yuvarlak içine alınmalı
- • Kavramlar listelendikten sonra kavramlarla ilgili ilişki ve genellemeler yapılmalı

- Haritada yer alan iki kavram arasındaki ilişki gösterilmek isteniyorsa, iki kutu arasına çizgi çizilmeli. Çünkü ilişkinin yönünü gösteren oklar çok önemlidir.
- Çizilen bu çizginin üstüne listeden seçilecek olan bir ilişki birkaç kelimeyle yazılmalı
- İlişki ve önermeler kutulanmamalı; gerektirmelerle ifade edilmeli
- Her bir ilişki en az bir kavramı ilgilendiren bir önerme olmalı
- Haritaların değişik bölümlerinde çapraz bağlantılar yer almalı
- Bu bağlantılar harita içindeki kavramların nasıl sentezlendiğini göstermeli
- Haritaya güçlü bir temeli olan başlık seçilmeli; ayrıca bu başlık öğrencilerin önceki bildiklerini harekete geçirmeli
- içinde çok kavram ve önermelerin olduğu bir harita öğrencilere fayda vermeyeceği için haritalar basit olmalı
- Haritalama işi bittikten sonra ufak bir paragrafla çizilen harita özetlenmelidir.

Kavram Haritaları Niçin Kullanılır?

Kavram haritaları;

- Anlamayı ölçmek,
- Planlama yapmak,
- Karmaşık kavram veya fikirleri açıklayıp bunların birbirleriyle nasıl ilişkilendirilebileceğini ölçmek,
- Herhangi bir problemi çözmeye hangi işleme başvurulacağına karar vermek,

- Algılamadaki hataları açığa çıkarmak,
- • Kapsamlı konuları açıklayarak öğrenmeye yardımcı olmak,
- • Düşünceleri mantıklı kalıplara sıralamak,
- • Karmaşık yapıları belli bir düzene koymak,
- • Beyin fırtınası oluşturmak,
- • Öğrencilerin düşünme süreçlerini izlemek,
- • Öğrencilerin kavramlar arasındaki bağlantıları nasıl kurduklarını ortaya çıkarmak.

- Öğrencilerin konulara yönelik kavram haritası yapabilme becerilerini geliştirmek,
- Öğrencinin bilincinin uyanık olmasını sağlamak,
- Öğrencileri, kavram öğretimi için hazır hale getirmek,
- Kavramlar arasındaki ilişkileri doğru ifade ederek, ön gereklilik temeline uygun
- şekilde yapılandırmak amacıyla kullanılırlar.

Kavram Haritalarının Faydaları

- Kavram ve düşünceleri görsel bir biçimde ortaya koyduğu için öğrenmeyi
- artırır.
- • Pek çok konu için elverişlidir.
- • Bireysel farklılıklara hitap eder.
- • Bilgileri sistematize edip somutlaştırır.
- • Konuların tutarlı bir şekilde planlanmasına yardımcı olur.
- • Bilgi üretimini hızlandırır.
- • Öğretilmesi, öğrenilmesi ve uygulanması kolay ve ekonomiktir.

- Öğrenci-öğretmen iletişimini olumlu yönde etkiler.
- Kavramlar arasındaki ilişkilerin tanımlanmasına yardımcı olur.
- Herhangi bir konuyla ilgili detayların ortaya çıkmasını sağlar.
- Sınıf içinde canlı bir ortamın oluşmasını sağlar.
- Öğrenciyi merkeze alıp, öğrencinin aktif olmasını sağlar.

- Öğrencilerin konuları anlamlı bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olur.
- Öğrencilerin konu hakkında ne kadar bilgi sahibi olduklarını ve yanlış anlamalarını ortaya çıkarır.
- Öğrencilerin bilgileri kolay hatırlamasına katkıda bulunur.
- Yeni problemleri çözme ve kavramları sentez etme hususlarında öğrencilere yardımcı olur.
- Kavramlar sentez yoluyla birleştirildiği için bilgiler kolay organize olur.

- Öğrencilerin; kavram haritası hazırlamaları sırasında; sınıflandırma, zihinde
- canlandırma, sembolleştirme gibi stratejilerden faydalanmasını sağlar.
- Öğrencilerin yaratıcılıklarını ön plana çıkarır; problem çözme becerilerini
- geliştirir.
- Yeni anlamlar geliştirilmesinde hem öğrencilere hem de öğretmenlere yardımcı
- olur.
- Öğrencilerin genel yargılara tümevarım yöntemiyle ulaşmasına imkân tanır.
- Öğrencilerin kavramlar hakkında ön bilgilere sahip olmasını sağlar.

Öğrencilerin kavramlar arasındaki bağlantıları nasıl kurduklarını ortaya koyar.

- Konunun dağınık islenmesini önler.
- Öğretmenlerin konuları etkili bir şekilde anlatmalarına yardımcı olur.
- Öğretmenlere, konularını planlamada yardımcı olur.
- Öğretmenin öğrencileri daha kolay değerlendirmesini sağlar.
- Öğrencinin başarısını değerlendirmede öğretmene yardımcı olur.
- “Kavram Haritaları, bilginin öğrencilerin zihinlerinde örgütlenmesini ve geri çağrılmasını kolaylaştırır.” (Yaman, 2006: 63).
- Metinlerin anlaşılmasında, kelimelerin yetersiz kaldığı durumlarda büyük ölçüde yardımcı olur.

“Kavram haritaları, fikirler arası ilişkilere işaret eden bağlantı kelimeleri ile zekâyı temsil eden bir tekniktir.” (Kabaca, 2002: 18).

“Kavram öğrenimi, dil gelişimine ve bilişsel gelişime paralel olarak ilerleyen ve hayat boyu devam eden bir süreçtir.” (Gerçekciođlu, 2006: 8).

Kavram:

- Benzer düşünce, olay, nesne ve insanları gruplandırmak için kullanılan bir kategori olarak tanımlanır.

Kavram Haritası Tekniđinin Ortaya ıkışı

- Kavram Haritası ilk önce anlamlı öğrenme için 1984 yılında Joseph. D. Novak ve D. Bob Gowin tarafından önerilmiştir.
- Kavram haritası, insanların nasıl öğrendikleri ile anlamlı öğrenme konuları arasında köprü kuran bir öğrenme, öğretme stratejisidir.
- Yapısının da bir hiyerarşisi vardır. Genel kavramlar, özel kavramların üzerinde (daha yüksek) yer alırlar.

- Öğrenmeyi gözle görülür biçimde artırır.
- Farklı öğrenme şekillerine ve öğrenciler arasındaki diğer bireysel farklılıklara hitap eder.
- Pek çok değişik konu, öğretim aşaması ve not seviyesi için uygundur.
- Öğrenilmesi, öğretilmesi ve kullanılması kolaydır.
- Kapsam temellidir.
- Kapsam oluşturulması ve bütünleştirilmesinin değerlendirilmesinde kolaylıkla kullanılabilir.
- Kavram haritaları, öğrenci merkezli, öğrenci aktif yöntemlerdir ve öğrenciyle öğretmen tartışarak bir haritayı oluşturduklarında öğretmen öğrenci etkileşimini teşvik eder.

- * Kavram haritası gereğinden fazla şişirilmemelidir. Harita başlangıçta basit tutulmalıdır. Harita çok sayıda kavramı ve ilişkiyi içeriyorsa önce en önemli elemanları topluca gösteren bir genel harita, sonra genel haritanın bölümlerini ayrı ayrı gösteren ayrıntılı haritalar yapılmalıdır.
- * Ancak bu süreç içerisinde dikkat edilmesi gereken bazı konular vardır.
- * Tüm harita genelinde oradan oraya atlanmamalıdır, güçlü temeli olan başlıklar seçilmelidir. Bu başlıklar seçilirken öğrencilerin daha önceden edindiği bilgilerin devamı niteliğinde olmasıdır.

Kavram haritaları, ders öncesi öğrencinin hazır bulunuşluk düzeylerini arttırır. Konu öncesi öğrencinin beyinde kavramlar canlanır, eşleşir. Bu sayede işlenen konu ezberden daha kalıcı olur. Beyin fırtınası tekniği için de yardımcı olur. Basitten karmaşığa gitmesi, konunun beyinde şematik bir şekilde tutulması da öğrenmeyi daha kalıcı kılar.

Kavram haritaları;

- Bir konunun öğretiminde,
- Öğrenmeyi kolaylaştırmada,
- Öğrenme sürecini kontrol etmede ve kavram yanlışlarını ortaya çıkarmada,
- Değerlendirme yapmada kullanılabilir.

Kavram Haritalarını Değerlendirmek İçin Kullanılabilecek Ölçütler

- **Kavramların uygun şekilde nitelendirilmesi**
 - Kavramlar, en fazla üç sözcükle temsil edilmelidir.
 - Kavramların yerleşimi genelden özele doğru hiyerarşik olarak sıralanmalıdır.
- **Bağlama sözcüklerinin uygun şekilde nitelendirilmesi**
 - Haritada kavramlarla bağlantılar arasındaki ayrım belirgin olmalıdır.
 - İki kavram arasındaki bağlantılar anlamlı olmalıdır.
 - İlişkiyi doğru şekilde temsil etmelidir.
- **Kavramların çapraz bağlanması**
 - En iyi haritalar, kavramlar arasındaki çapraz bağlantıları yeterli ölçüde gösterenlerdir.
 - Çapraz bağlantılar, öğrencinin, birbirine bağlı çok sayıda düşünceyi bildiğini gösterir.
 - Çapraz bağlantılar, yaratıcılığı ortaya çıkarır.

Örnek Kavram Haritaları

Harita-1 Toplum Kuralları

Harita-2 Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk

Toplum Hayatını Düzenleyen Kurallar

Herkes uymak zorundadır

Yazılı kurallar

Hukuk kuralları

Örnektir

Trafik kuralları

Anayasa

Tüzükler

Yönetmelikler

Uymayanları toplum kınar

Yazısız kurallar

Örnektir

Görgü kuralları

Gelenekler

Ahlak kuralları

Zeki DOĞAN tarafından hazırlanmıştır.

CUMHURİYETE NASIL KAVUŞTUK?

Mondros Ateşkes Antlaşması

Birinci Dünya Savaşı

Kurtuluş Savaşı

Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı (19 Mayıs 1919)

Zeki DOĞAN tarafından
hazırlanmıştır

Genelgeler

Kongreler

Cepheler

Barış Dönemi

Amasya Genelgesi
4 Haziran 1919

TBMM'nin Açılışı
23 Nisan 1920

Mudanya Ateşkes Ant.
11 Ekim 1922

Lozan Barış Ant.
24 Temmuz 1923

Doğu Cephesi

Güney Cephesi

Batı Cephesi

Erzurum Kongresi
23 Temmuz 1919

Sivas Kongresi
4 Eylül 1919

Ermenilerle Gümrü Antlaşması
1920

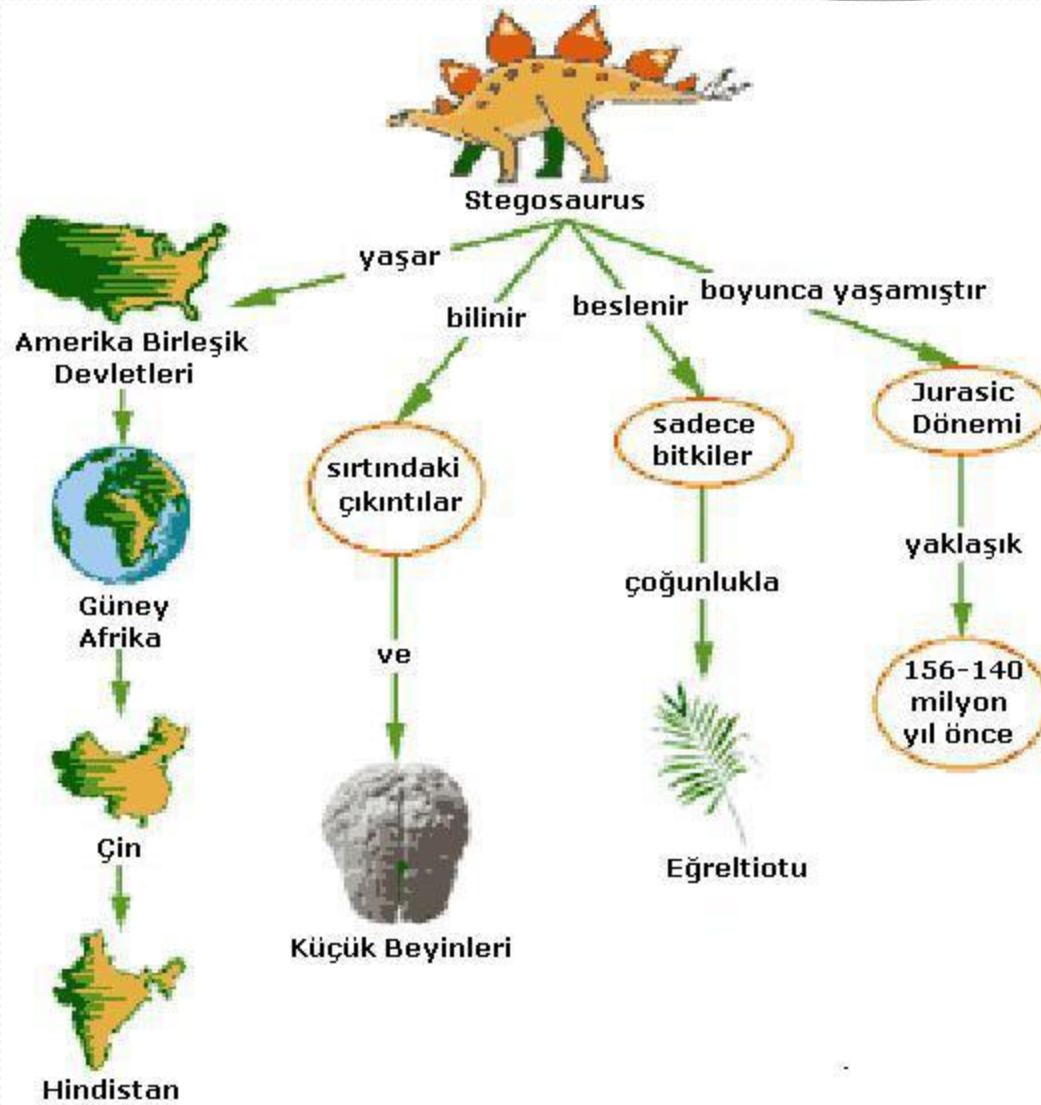
Fransızlarla Ankara Antlaşması
1921

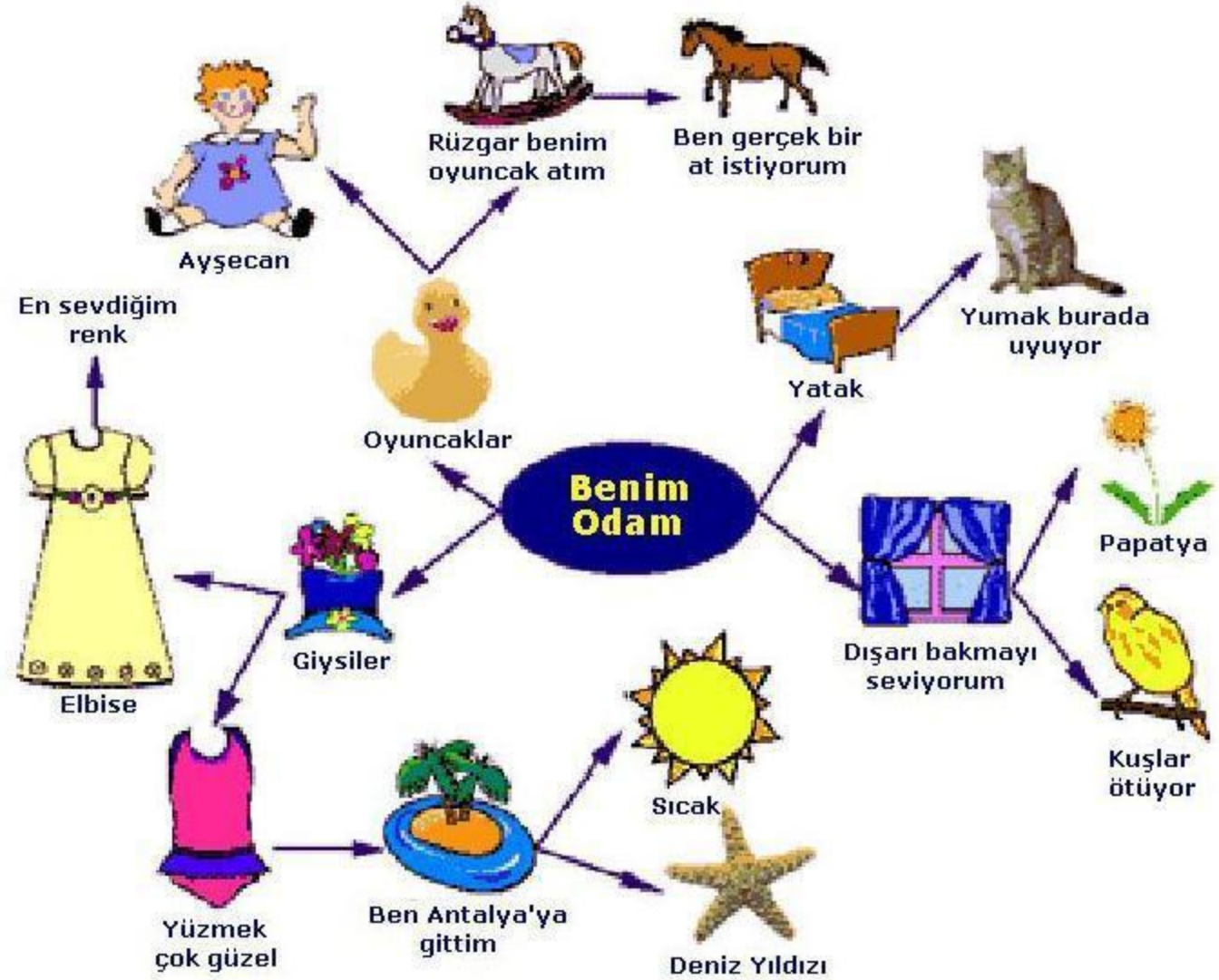
I. İnönü Savaşı
10 Ocak 1921

II. İnönü Savaşı
31 Mart 1 Nisan 1921

Sakarya Meydan Savaşı
13 Eylül 1921

Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi
26-30 Ağustos 1922

Son iki slayt Yrd. Doç. Dr. Yasemin Gülbahar'ın "Kavram Haritaları" adlı çalışmasından alınmıştır.

KALEM

Yapılır

Kullanılır

Tahta

Plastik

Metal

Çeşitleri vardır

Yazmak

Boyama

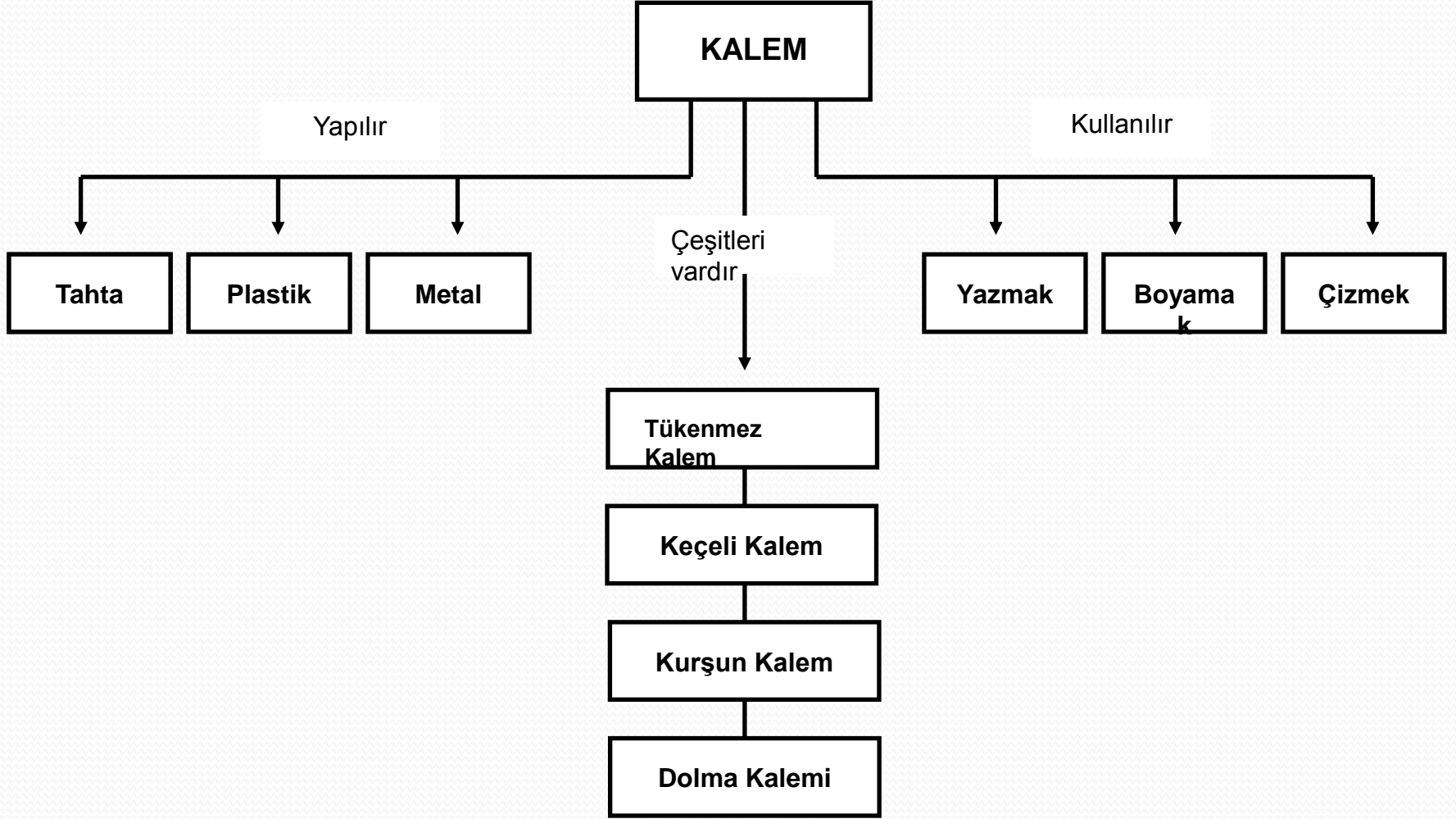
Çizmek

Tükenmez Kalem

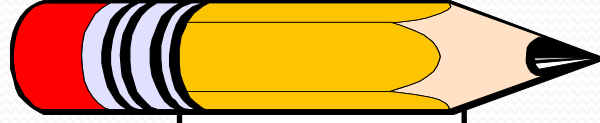
Keçeli Kalem

Kurşun Kalem

Dolma Kalemi

KAVRAM HARİTASI ÖRNEĞİ

KALEM

Yapılır

Kullanılır

Tahta

Plastik

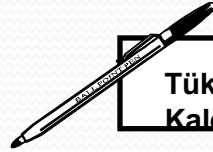
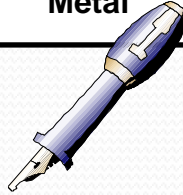
Metal

Çeşitleri vardır

Yazmak

Boyama

Çizmek

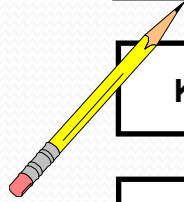

Tükenmez Kalem

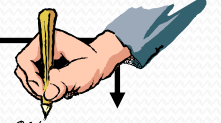
Keçeli Kalem

Kurşun Kalem

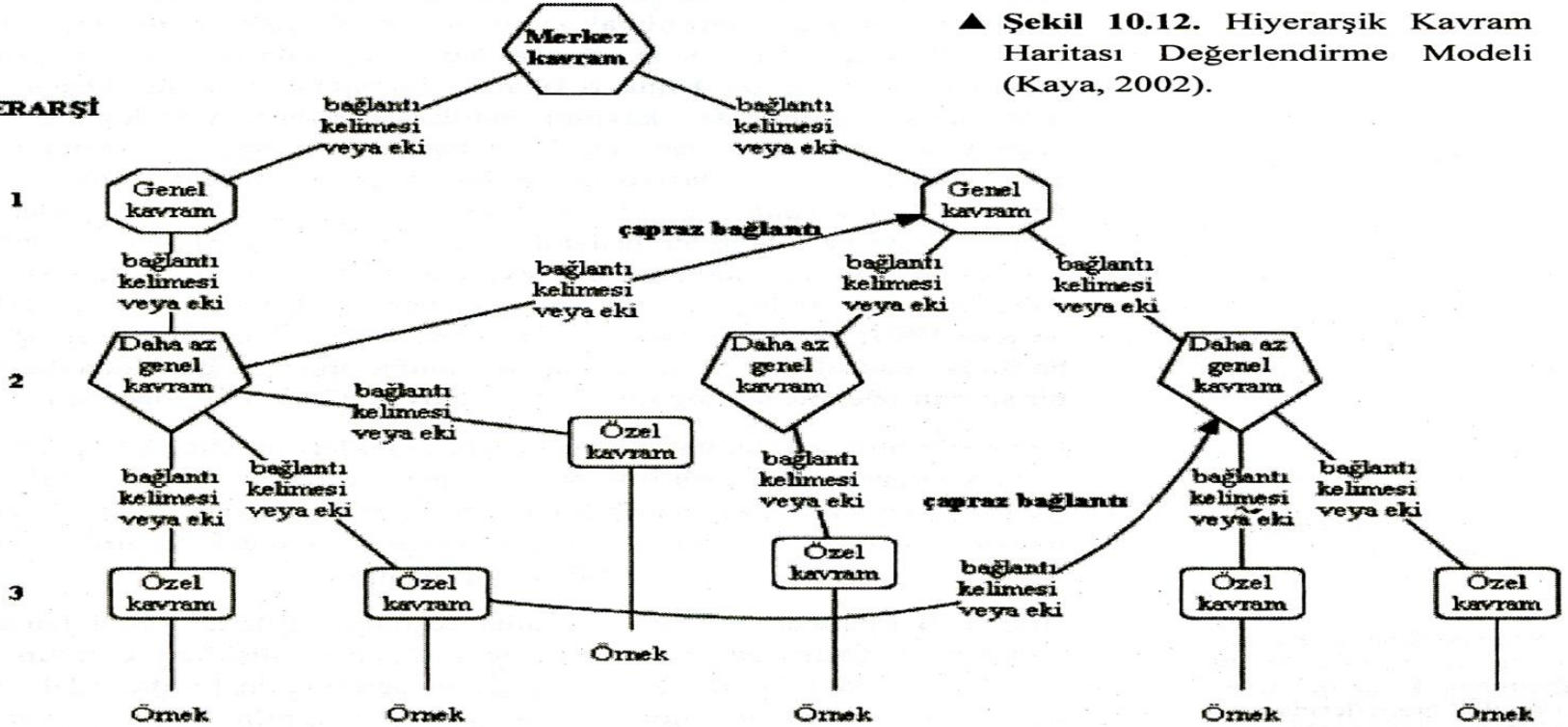

Dolma Kalemi

▲ Şekil 10.12. Hiyerarşik Kavram Haritası Değerlendirme Modeli (Kaya, 2002).

HİYERARŞİ

Şekil 10.12'deki kavram haritası modelinde; kavramlar arası 11 ilişki, 3 farklı hiyerarşi, 2 çapraz bağlantı ve 5 örnek yer almaktadır.

Buna göre:

Bağlantı sayısı puanı (Geçerli ise) = $11 \times 1 = 11$

Hiyerarşi (Geçerli ise) = $3 \times 5 = 15$

Çapraz Bağlantılar (Geçerli ve önemli ise) = $2 \times 10 = 20$

Örnekler (Geçerli ise) = $5 \times 1 = 5$

Toplam = 51 puan

